

I. N. J.
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
FOEDERIBUS, SIVE
PACTIS,
quæ cum humano genere
Deus iniit:
ET
TESTAMENTIS DIVINIS.

Quam
In Inclyta Argentoratensium Academia,

Deo bene volente,

P R A E S I D E

DN. JOHANNE JOACHIMO
ZENTGRAVIO,

S.S. Theol. D. & P. P. Conventus

Ecclesiaſt. Præſide, & Capit. S. Thomæ
Decano,

Dno. Patrono, Fautore, ac Praeceptore suo de-
vota pietate æternum colendo,
Publicè defendet

M. JOH. MICH. SCHRANCKENMÜLLER,
Argent.

I. diss. A
9, 34

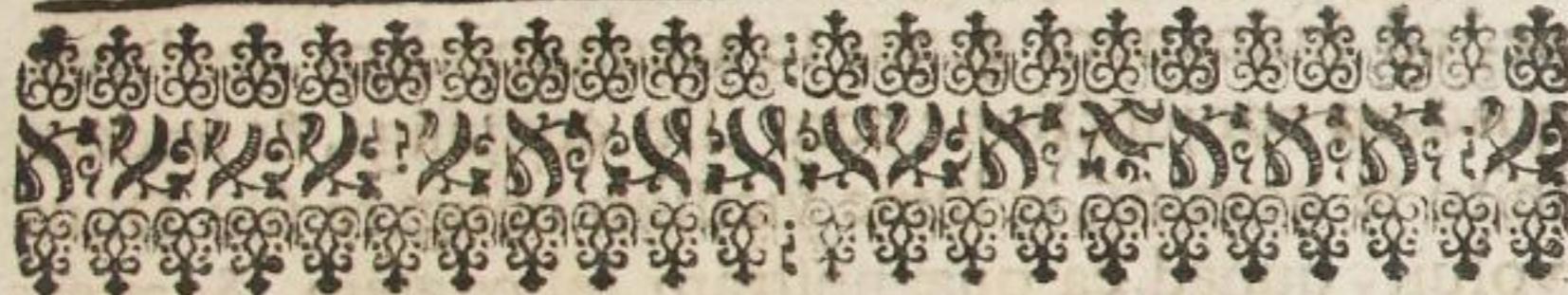
Die Mens. Mart. Anno M DCC VII. hor. loc. sol.

GENTORATI, Literis DANIELIS MAAGII.

a. CXXXIX. 34.

• P.

I. N. 7.

DE

FOEDERIBUS, SIVE PACTIS,

quæ Deus cum humano genere iniit;

Et

TESTAMENTIS DIVINIS.

Proæmium.

§. I.

Eretur doctrina de *Fæderibus*,
sive Pactis, quæ *DEus* cum genere hu-
mano iniit, & de *Testamentis divinis*,
cum ob utilitatem, tum ob digni-
tatem cum jucunditate conjun-
cta, ut ei explicandæ aliquid operæ tribuatur. Ne
dicam enim, quod doctrinæ hujus accuratior expli-
catio complurium, & quidem præcipuorum, diffi-
cillimorum etiam religionis Christianæ dogmatum
expositionem secum ferat, & oeconomiam de salu-
te humani generis, cognitu necessariam, simul com-
plectatur: Quem non afficiat admiranda ista divi-
na φιλαρσφεία, qua singulari οὐγκαλυβάσι, & demissio-

A 2

ne,

ne, ad humanum genus se accommodans, fœderali quadam coniunctione cum illo conjungi, & fœdere initio se homini, & hunc vicissim obligare sibi DEus voluit, quoad ea quæ nostram felicitatem, & æternam beatitudinem concernunt? Fœdus enim, ceu infra notabitur, infert, & exit tandem in pactum aliquod mutuæ benevolentiaæ. Hæc si applicantur ad ea, quæ DEus humano generi promisit, & vicissim ab eodem ad sibi præstanda requisivit, cum efficaci ejusdem obligatione, patebit, si quis schematico docendi genere, cuius vindicias exhibit Hodosophia B. Dannhavveri, p. 4. & seqq. Theologiam voluerit explicare, haud incommode id sub schemate etiam, vel oeconomia fœderis alicujus fieri posse, æque atque laudato Theologo figura viatoria, in tradenda universa doctrina Christiana, uti placuit. Justæ methodi oeconomia non minus hic ostendi potest, quam si quis in docenda Theologia Christiana figuram architectonicae, athleticæ, jaculatoriae, pictoriae, in Scripturis insinuatam, adhibere voluerit, intimante Apostolo I. Cor. 3, c. 9, 24. Gal. 3, 2. Phil. 3, 13. seq. Nil præterea impedit, quo minus in orbitam oeconomiae tractandi Theologiam, sub figura foederis inter DEum & homines ineundi, vel initi, ingrediantur omnia, quæ credenda, speranda, & agenda sunt illi, qui salvari cupid, & fœderalis promissionis, à Deo factæ, particeps fieri. Non minus etiam sub fœderis oeconomia tradita doctrina Christiana veræ, nec fanaticæ Pietatis studio plurimum inservit, quando id referri docetur inter requisita fœderato necessaria, ne male agendo, & impie secundum carnem vivendo, gratia fœderali excidat, Rom. 8, 13. Eximie &

& quæ fidei, & quæ operum praxis vera & genuina sit, , hac figura retenta, explicare licet , & ostendere, quod, licet quædam jucunde contemplabilia occur- rant, omnia tamen ad praxin respiciant, & ad ean- dem etiam ex Spiritus sancti intentione referri de- beant. Pertinent autem *fæderis & testamenta* ad τὰ πρακ- τὰ: Ut proinde & hic locum habeat illud *Justini Mar- tyr.* Exposit. Fid. de rect. confess. f. m. 388. πολυχιδες μὲν τῆς θείας διδασκαλίας τὸ χεῖρα, συναιρεῖται δὲ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, εἰς δὲ μάθησιν ἐνολῶν καὶ συλαχήν, εἰς τὴν θείαν γνῶσιν καὶ προσκύ- νησιν, multifaria est divinæ doctrinæ forma , colligitur autem ea capitulatim simul in mandatorum disciplinam & observationem, simul in divinam cognitionem & ado- rationem. Cæterum prolixam universæ Theologiæ explicationem à nobis nemo expectabit , uti ex Re- formatis *Coccejum, Burmannum, Mommam,* & alios, con- stat eandem sub *Fæderis figura* proposuisse, ceu qui *Colloquii Academici* gratia , una atque altera disserta- tione ea potissimum , quæ præ aliis controversa esse videntur , & animadvertuntur, explicare, ad usum etiam in *Theologia morali* , at que praxin vitæ Chri- stianæ , quam Deo fœderatus vivere debet , applica- re, Deo volente, *Jacob* 4. v. 15. & in quantum per alia negotia licuerit, constituimus

ARTIC. I. De Onomatologia.

§. I.

Ipsa hujus doctrinæ ὄνοματολογία non caret certaminibus. De originatione vocis *fæderis* cum nemine digladiabimur. Re- spondet ei in Ebræo בְּרִית: De cuius vocis origine & signifi- catione non omnium idem est sensus. *Eius originationem fa-*

tis incertam pronunciat *Maresius*, System. Loc. VIII, §. I. p. 172. Malumus tamen eam deducere a בְּרִית potius, cum *Coccejo* in Collat. de Fœd. Disp. I. θ. I. B. *Frischmuth*. de Fœd. nov. Disp. I. c. I. §. 9. B. *Calovio* Comm. in Gen. p. 885. *Dannhavvero Hodol.* p. 471. non abnuente B. D. *Sebast. Schmid*. de Circumcis. P. I. p. 49. qui בְּרִית à בְּרִית, serenitas, hoc vero à בְּרִית derive non dubitat, quam cum aliis à בְּרֹא; vel cum *Cornel. à Lap.* Comm. ad Ebr. c. 8. à בְּתֵר; vel cum *Kimchio* in l. radic. à בְּרַת; vel cum *Jacobo Guffetio*, in Comment. Ling. Ebraic. non abnuente jam olim *Paulo Fagio* Comm. in Deut. c. 29. *Forstero* in Lexico, a בְּרֹר, cum id & regulis Grammaticis, & analogiæ, vel formæ aliorum verborum magis respondeat. Conf. B. *Frischmuth*. loc. cit. Alii in dubio radicem relinquunt, *Fag.* l. c. *Burman*. Oecon. Fœd. Dei. t. I. l. 2. c. 2. §. 5. licet in radicem בְּרִיה inclinet. Add. B. *Dorsch*. Theol. Zach. P. I. p. 38. qui *Marc. Marin.* in Arc. Noë τῷ nullam radicem assignare monet. Nos hæc multum non curabimus, cum à nominis notatione, ne quidem verisimiliter semper argumentari liceat; rationes etiam à nominis notatione desumptæ, satis longe petitæ haud raro appareant.

§. 2. Varias vocis בְּרִית nosse significationes plurimum confert ad cognoscendum, quo sensu vox *fœdus*, in nostra de *Fœderibus divinis* disquisitione, à nobis usurpari & adhiberi velit. Cum enim *Politice* dicatur Fœdus conventio summi imperii jura habentium inter se, de quo *Hugo Grot.* de J. B. & Pac. l. 2. c. 15. §. cui addendus *Graswinckel*. de lib. Venet. c. 16. §. 47. p. 245. qui etiam l. c. p. 265. ex JCto *Vesfalo* id definit per pactum publicum inter Reges, Principes, aut civitates liberas de mutuis auxiliis, aut alia quapiam re sibi praestanda, solenniter conventum, quod proin cum subjectione nil commune habeat; non ex seculatibus his literis petendum esse constat, quæ sit ratio fœderis inter DEum & homines, sed Biblice quid בְּרִית sit, & quomodo accipiatur, dispiciendum. *Impropriè*, & tropice, vocem בְּרִית in Scripturis legi, & quidem Genes. 17. v. 13. וְהִתְהִ בְּרִיתִי בְּבָשָׂרָכֶת, & erit fœdus meum in carne vestra, contendunt Reformati Doctores: & cum disquiritur quid sit fœdus in carne vestra, id explicant metonymice de signo fœderis. Sic enim post *Parenum* in Comm. *Ri-*

vet.

vet. h. l. sensus, inquit, ergo potest esse. Erit fœdus meum in carne vestra in fœdus perpetuum: Id est, fœderis signum, circumcisio, erit in carne vestra in signum aeterni fœderis, quod vobiscum sancio. Sed tropi hujus nulla apparet necessitas, siquidem nil obstet, quo minus proprie, & sine tropo loquendo, circumcisio בְּרִית dicatur, gratiosa aliqua dispositio gratiæ divinæ, & promissionum divinarum consequendarum, quæ in carne conspicitur. Distinguit hic quidem B. Rungius noster in Comm. in Gen. c. 17. p. m. 487. cum ait, in circumcisione distinet considerari tum ipsum Sacramentum, verbo institutionis & promissionis gratiæ inclusum, externoque opere ad impletum: Tum solam actionem externam, quæ præcisione præputii constabat: Tum denique notam carni impressam per circumcisionem: Illam monens esse vere, & dici fœdus Dei cum Abraham. Hanc fuisse organon conferens infantibus, & signaculum obsignans adultis gratiam fœderi divino inclusam. Hanc per metonymiam dici pactum Dei in carne, h.e. signum, sive notam initium Deo fœderis. Puto tamen nil obstat, quo minus & hæc removeatur metonymia, res licet ipsa non negetur. Cur enim proprie dicere non possim, in carne fuisse constitutionem divinam, ordinatam ad divinas promissiones consequendam? Cum בְּרִית latius significet quamvis constitutionem. Aliam metonymicam vocis בְּרִית significationem Schindler. in Lex. esse contendit, quando Decalogus sic appellatur. Sic enim Exod. 34. v. 28. Decalogus, sive lex moralis, dicitur בְּרִית, fœdus, & decem præcepta ejusdem, sive decem verba, dicuntur דברי הַבְּרִית הַדְּבָרִים, hoc est Decalogi. Coccejus Disp. I. §. 3. hic querit Synecdochen. Si vero, ut modo affirmavimus, בְּרִית proprie dicitur constitutio & ordinatio divina, qua de gratia sua alteri præstantia DEus disponit, ceu mox explicabitur, nil impedit, quo minus hac significatione, quam & nos pro propria habemus, doctissimis annuentibus Theologis, Decalogus fœdus Domini esse proprie dicitur. Est enim Decalogus ejusmodi solennis divina dispositio, & ordinatio, cum promissione gratiæ & vitæ aeternæ conjuncta, plene ejus præcepta servantibus facta, Levit. 18, 5. Rom. 10, 5. Et cum hic finis legis ob nostræ

car-

carnis infirmitatem obtineri non possit, nec potuerit, factus est noster Pædagogus in Christum, ad quem, ceu Salvatorem & Redemptorem querendum, miseros in angustias coactos compellit. An vero **ברית** alia *impropriæ* notet, cum B. D. *Sebast. Schmid.* de Circumcis. P. I. p. 58. 311. cum nemine disputabimus. Sic enim *impropriæ* dicitur Hiobus c. 31, v. 1. *cum oculis suis fœdus pepigisse*, quo firmitas propositi illius notatur.

§. 3. *Propriæ* itaque quid **ברית**, *fœdus*, sit & dicatur Phrasii Scripturæ, si dicendum, monent B. *Seb. Schmid.* de Circumcis. P. I. p. 40, 43, 57. B. *Frischmuth.* l. c. §. 13. quod accipiatur I. in ea *latitudine*, ut significet constitutionem, dispositionem, promissionem, ordinationem firmam, & stabilem circa aliquid, & solenniter firmatam, qua constituitur & disponitur, de bono aliquo alteri, cum quo nimicum fœdus erigitur, & initur, proficuo, ita ut quæ talis non reciprocam promissionem requirat. Sic accipitur Genes. 9, 9. Jerem. 31, 31. Hoc est quod B. *Vir D. Seb. Schmid.* in Comment. in Jerem. c. 33. v. 20. quid **ברית**, *fœdus*, cum de fœdere diei & noctis Deus loquitur, notet explicatus ait, *vocem ברית Ebrais latius significare quamvis constitutionem*; quæ ad speciem deinde descendendo multum variat. Sensu itaque II. *strictiori*, & magis *speciali*, notat **ברית**, *fœdus*, certam fœderis speciem. Nimicum fœdus est vel *mutuum*, Genes. 21, 27. vel *non mutuum*, Numer. 25, 12. 13. vel *cum juramento* percussum, Genes. 21, 31. vel *sine tali*, Num. 25, 13. vel *certis signis & ceremoniis intervenientibus*, Genes. 9, 12. Gen. 21, 27. seqq. vel *talibus non datis*.

§. 4. Non *strictiori* hoc, sed *latiori* sensu I. loquimur, & disquirit ur, quid sit **ברית** *fœdus Dei* cum hominibus. Talis nimicum divina constitutio, promissio, & ordinatio firma & certa, qua ad faciem dum aliquid ex gratia, & benevolentia, se Numen optimum obligat. Variat vero hæc. Unde *strictius* II. & de certa specie **ברית** accipi debet, si cum re-promissione id conjungitur, & alterius partis restipulatio accedit, cujus formula est: *Fac hoc, & vives*. Hujus indolis fuit *fœdus legale*, tam *Adamicum*, quam *Mosaicum*. Adamo enim *vita eterna promissa fuit ex operum fœdere, sub conditione perseverantie in obedientia*, ut loquitur B. *Dannh. Hodof.* p. 472. cuius

cujuſ transgressi reus agitur Adamus, Of. 6,7. Similiter in fœdere Mosaico mutua, & reciproca fuit obligatio, ad promissiones à Deo propositas populo repromittente obedienciam. Exod. 19,5,8. Non itaque exhaustit scripturis convenientem latitudinem vocis בְּרִית, quæ datur, cum de conſociatione fœderali Dei & hominum agitur, Cloppenburgius, qui Leydekkero, Theol. Ultraject. in Vi verit. I. §. controv. I. p. 3. accuratus audit scriptor de Testamento Dei, quando in Disp. I. §. I. de Fœder. & Test. Dei בְּרִית significare ait, *re integra, pactum spirituale mutua fidei*, non μονόπλευρον; cum tamen scripturæ aliud ostendant. Salomo van Thil, Theol. Dordracenus, nuper in Malach. illustr. c. 2. v. §. p. m. 139. idem statuit: Vox בְּרִית, inquit, notat fœdus, & usurpatur ubi est mutua stipulatio; quando una pars poscit & promittit, altera postulata admittit, & promissa vicissim repetit. Eadem est Burmanni Philologia Synops. Theol. tom. I. l. 2. c. 2. §. 6. p. 391. fœdus Dei mutuum esse contendentis, quod divina constet oblatione, & beneficiorum promissione, hominis autem repromissione: Qui & citra necessitatem urget Synecdochen in locis, ubi fœdus בְּרִית, vel pro sola lege; vel præcepto; vel pro sola promissione Dei ponitur; cum latiori, propria tamen significatione, quamvis constitutionem significet, ceu supra notavimus, observante idem Constantino l'Empereur in Dispp. Theol. VI. §. & urgente eandem vocis fœderis latitudinem apud Latinos. Add. B. D. Seb. Schmid, de Circum. P. II. p. 308. sqq.

§. 5. Quod Ebræis notat בְּרִית, id Græcis est διαδίκη, quod latius patet quam σύμβολον. Sic vero tam Scriptores sacri Nov. Test. quam LXX. in translatione Vet. Test. בְּרִית reddiderunt per διαδίκην. Nec hoc male. Nam & apud profanos Scriptores ita vox hæc usurpatur: De quo Phavorinus, quod est, inquit, διαδίκη numero singulari pactum, & conventum, & pollicitatio: hoc est παταγγελία. Ex quo factum est, ut Testamentum in sacris monumentis vocetur pollicitatio divina, Abraham Patriarchæ facta. Act. 3, 25. quibus verbis (διαδίκη) non tam testamentum, quam pactum significatur, quod Deus pactus est cum majoribus de Servatore ex eo genere nascituro. Cum autem testamentum significat, plerumque pluraliter enuncia-

tur. vid. Flac. Clav. f. 344. De quo tamen posteriori , num ita se semper habeat , cum nomine digladiabimur. Hinc Luc. 22. v. 20. quando dicitur , *hoc poculum est καυν̄ διαδίκτην , in sanguine meo* , restius omisso , nec agnito in verbis his tropo, per Novum Testamentum , uti alias redditur , intelligimus novum gratiae dispensanda medium , & novam gratiae dispensanda dispositionem , mediante scil. sanguine Christi , pro peccatis nostris effuso , & in poculo contento. Add. B. Seb. Schmid, l. c. p. 58. Act. 7, 8. fœdus circumcisionis , quod Genes. 17. saepius בְּרִית dicitur, à Stephano appellatur διαδίκτην περιτομῆς . Etsi vero vox διαδίκτην , annuente etiam Eduardo Leigh. in Crit. Sac. N. T. p. 153. in genere significet quamvis dispositionem, institutionem, ordinationem, sive declarationem voluntatis, consilii, propositi , aut promissionis ; nil tamen impedit , quo minus , quando ad specialia descenditur , ubi magna varietas in modo agendi , circumstantiarum etiam actus specificantium diversitas occurrit , etiam διαδίκτην strictius accipiatur , & ultimæ voluntatis declarationem morte declarantis confirmatam , hoc est , Testamentum , seu fœdus testamentarium significet , uti haud raro speciei loco nomen generis ponitur. Et sic Paulus dici potest Ebr. 9. v. 15. vocem διαδίκτην καυν̄ς , novi fœderis , intellexisse de fœdere testamentario , in sensu specialiori , & de certa fœderis specie , testamento sc. esse locutus ; qui etiam ad Jerem. 31, 31. sq. respiciens , ex typi consideratione , quo in veteri fœdere mors mediatoris novi testamenti fuit præfigurata , facile ejus mortem , ceu certo futuram , colligere potuit. Negari interim nequit , quod , uti vox בְּרִית , ita & vox διαδίκτην , frequentius in scripturis in generali , quam speciali acceptione occurrat. Vid. D. Seb. Schmid. Comment. in Ebr. c. 9. v. 15. Conf. etiam ex Reformatis D. Leydekkerus Vi ver. l. i. Controv. I.

§. 6. Latini , in hac qua versamur materia explicanda , usurpant vocem fœdus : Non ea quidem strictiori significacione præcise , qua mutuam paciscentium conventionem significat , sed latiori , qua sub fœderis notione , etiam quod μονοπλεύρως tale , continetur : Cum & apud bonos scriptores in ea latitudine inveniatur , ut notet constitutionem , & ordinationem alterius , ad
gra-

gratiam & benevolentiam alteri exhibendam. Sic enim ad mentem Menippi, Legati Syriæ regis ad Romanos, *Livius* l. 34. c. 56. tria esse, inquit, genere fæderum, quibus inter se pacicerentur amicitias civitates, regesque. Unum cum bello victis dicerentur leges. Ubi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos velit, ipsius jus atque arbitrium esse, &c. Patet sane, hoc fæderis genere constitui, promitti etiam à victore, quibus bonis gratiæ suæ se permittentes, gaudere atque frui, quibusque multari eosdem velit; ita ut formula loquendi *Liviana* vox fæderis constitutionem, & dispositionem gratiæ, & benevolentia alteri exhibendæ, inferre dici queat. Latiori hac significatione in Theologia, & in nostra materia, quam Deo annuente tractare animus fert, fæderis voce utimur, Scripturæ secuti stylum, quo non tantum **ברית** fœdus mutuum, sed & non mutuum fœdus proprie dictum appellamus; etsi stylo civili, & publico, strictior acceptio receptione sit, de quo post *Grasvinkel*. supra productum, etiam videri potest *Besoldus* Diff. de Jur. Fœd. c. 2. §. 3, 7. sq.

§. 7. *Pactum* alii appellant hanc divinam ordinationem, & dispositionem, qua gratiam, & benevolentiam suam humano generi DEus dispensare constituit. Ita de *Pactis* scripsit D. Georg. *Calixtus*, hac vocis hujus usus latitudine, ut §. 44. illâ intellexerit quælibet statuta, promissa, mandata Dei, etiamsi nulla apponatur conditio, nec ab altera parte accesserit acceptatio: Negat licet *Episcopius* Dispp. Theol. P. III. Disp. XII. §. 2. ejusmodi pactum proprie appellari posse fœdus, in quo altera pars se tantum obligat, sine ulla restipulatione alterius. Verum cum pæctum, ceu fæderis synonymum, æque late patet atque fœdus, & **ברית**, recte hinc infertur, uti fœdus & **ברית** proprie dicitur de fædere, & **ברית** non mutuo, ceu supra monuimus, ita & pæctum proprie dici de constitutione, dispositione, vel ordinatione, non simplici, sed solenniter facta, qua alteri disponitur gratia, pax, & benevolentia, uti de *Pacto*, quod in Scripturis **ברית** appellatur, loquitur B. Dn. D. *Calovius* Comm. in Gen. c. 17. v. 13. p. 885. Ad. *Seb. Schmid.* de Circ. p. 50, 57, 132. Nihil enim refert, sive **ברית** per fœdus, sive per pæctum latine reddatur,

tur, cum Ebræa vox utrumque significet. Ita nimirum, quid stylo Scripturæ pactum sit, cum voci בְּרִית respondet, censendum, cum qua in hac qua versamur materia, omnino loquendum esse statuimus: Et si interim nos non lateat, etiam à B. Huttero nostro in Artic. XV. f. 491. sq. non nisi mutuum inter DEum & homines pactum, atque fœdus agnoscit; à quo Dorscheus, Calovius, Seb. Schmidius, ex Reformatis Coccejus, ll. c. & alii dissentunt; licet fœdus & pactum μονόπλευρον in δίπλευρον transire posse non negemus; modo non negetur fuisse primo μονόπλευρον, de quo B. D. Sebast. Schmidius de Circumcis. P. III. c. 2. p. 310. l'Empereur Dispp. VI. §. 5.

§. 8. *Fœdus, & Pactum*, quod Ebræis בְּרִית dicitur, an idem sit quod *Testamentum*, in hac quam tractamus materia, ita ut voices hæ æquipollere dici queant, disquiritur. Notat sanè B. D. Dorscheus Theol. Zach. P. I. p. 39. §. 38. testamenti vocabulum à Vulgato usurpari, ubi de fœdere & pacto simpliciter sermo est; quanquam & בְּרִית indifferenter ab eodem interprete per pactum & fœdus vertatur, uti ex Gen. c. 17. patet. Rationem autem, quare à vulgata versione etiam eadem vox Latine *Testamentum* reddatur, hanc putat esse Flacius in Clav. voc. *Testam.* f. 1237. quod autor ejus LXX. potius sequi maluerit, qui vocabulum διαδίκτην usurparunt, quod plerumque *testamentum* sonare existimavit, quam Aquilam, qui Hieronymo teste, Ebræam vocem בְּרִית translatis σύνδικην, qua voce Hugo Grot. 12. de J. B. & P. c. 15. §. 2. publicas conventiones venire ait, quas dividit in *Fœdera*, *sponsones*, & *pactiones alias*. Hinc cum duo illa pacta, Legale, & Evangelicum, à Paulo Gal. 4, 24. διαδίκτης appellantur, Vulgatus *Testamenta* reddidit; quem alii secuti sunt, Decreto licet Concil. Tridentini non obligati, Coccejus, B. Sebastian. Schmidius; cum Jacobus Cappellus obseruat. N. T. h. l. fœderis vocem usurpare maluerit, ita Paulum interpretatus: *Quae sunt typica: Sunt enim ha mulieres (Hagar sc. & Sara) duo fœdera, i. e. typi duorum fœderum, legalis scil. & Evangelici.* Nec hoc dicitur contra mentem Apostoli. Constat enim ex Gal. 3. v. 15. seq. etiam בְּרִית, fœdus, pactum à Deo cum Abraham initum, nominari διαδίκτην, *testamentum*, ita ut ad mentem Apostoli, fœdus, pactum, testamentum.

mentum hic indifferenter usurpare liceat; ut etiam B. D. *Sebast.*
Schmid. de *Circumc.* p. 312. affirmare non dubitaverit, quod
in *Vet. Testamenti* lingua *Hebræa* est בְּרִית, *fædus*, id in lin-
guæ novi *Testamenti* *Græca* esse διαθήκη, *testamentum*. In illa ita-
que significationis latitudine in *Scripturis*, & in præsenti, vox
Testamenti accipitur, qua vox בְּרִית, *fædus*, *pactum*, ita ut no-
tet divinam dispositionem, ordinationem & medium, à Deo
institutum ad gratiam ejus percipiendam, qui hac ratione gra-
tiam suam dispensare mortalibus cum animo suo constituit.
Annuit *Coccejus* in *Comm.* ad Gal. 4, 24. *Testamenti*, inqui-
ens, vox hic notat consilium Dei de danda hæreditate, notificatum
& effectum habens. Unde quanquam alias, quod non negatur,
inter *fædus*, *pactum*, atque *testamentum*, aliquid differentiæ
intercedat, B. *Huttero* explicatum in *Locc.* Art. 15. f. 490. sqq.
attamen cum in generali quodam conceptu conveniunt, ceu
hactenus observatum, promiscue, in hac de consociatione Dei
& hominum fœderali materia, voces hæc usurpantur; licet ad
speciem, & ad inferiora descendendo, unum de alterius na-
tura participet, vel ex utroque mixtum sit, ex Fœdere scilicet
& *Testamento*, ita ut notante *Flacio* l. c. quod *Dorschens* et-
iam probat *Comm.* in *Epist.* ad Ebr. c. 4. nostrum cum Deo
fædus nec merum fædus sit; nec etiam merum *Testamentum*;
sed quiddam mixtum, ut merito *Testamento* fædus dici queat:
In *Scripturis* etiam tractetur ut *fædus*, & ut *testamentum*. Ta-
lem enim dispositionem, & ordinationem Dei de salute no-
stra notat, quæ non nisi morte Christi locum habere potuit,
& potest; ita ut fœderalis illa promissio Abrahamo facta,
Genes. 12. 3. c. 18, 18. c. 22, 18. facta sit in semine ejus, h. e. in
Christo, Gal. 3, 16. qui nos redemit à maledictione legis, factus
pro nobis maledictio, moriendo in ligno crucis. v. 13. Unde
v. 17. eadem promissio dicitur *testamentum ratificatum à Deo*
in Christum. Relinquitur hinc, quod si, cum de fœdere Dei
agitur, fœderalis illa dispositio appellatur *Testamentum*, in-
telligi tunc debeat *Testamentaria dispositio*, & ordinatio,
cum fœderali unione conjuncta; & vicissim, si eadem divi-
na de salute nostra dispositio, quæ ad mortem Christi respi-
cit, *Fædus* in *Scripturis* audit, quod notetur talis divina gra-

tiæ dispensandæ institutio , atque medium eandem percipiendi , in qua ordinanda ad mortem Christi respectus fuit habitus , & sic ad *dispositionem* aliquam *testamentariam*. Hoc sensu *fœdus* , atque *Testamentum*, prout illud notat fœdus testamentarium, hoc autem testamentum fœderale, *συναίμιας* de se invicem prædicari , & *ἰσοδύναμες* dici non repugnat. Extra casum vero hujusmodi fœderis & testamenti commixtionis, seu *federalis conventionis*, & cum *testamentaria dispositione* conjunctionis, quæ ex natura rei, de qua agitur , & indole materiæ substratæ cognoscenda , manet, quod & Dn. D. Fechtius bene monuit in Select. Controv. Syll. Disp. 39. §. 1. *Testamentum* & *Fœdus* *Scripturæ usu* non aliter differre notans, quam quod illud mortem fœdus confirmantem involvat; hoc ab eodem abstrahat. Fœdus sane , quod DEus in statu integritatis cum homine inuit; & federalis illa conjunctio , quæ ante lapsum inter Creatorem & hominem intercessit , qua de salute ejus , qua ratione ad eandem consequi deberet , divinitus disponebatur ; cum non morte Christi Mediatoris fuerit confirmandum , *Testamentum* non vocatur , & *ברית* , de quo Ole. 6,7. commodius per *fœdus* , quam per *testamentum* latine redditur. Alia ratio est fœderis gratiæ , quod cum lapsu genere humano DEus Pater misericordiarum percussit , quod & acquisitum , & confirmatum fuit morte Mediatoris , atque hoc nomine recte appellatur *Testamentum* , seu *testamentaria dispositio* , cum fœderali conventione conjuncta.

§. 8. Quæ cum ita sint , quod nimirum vox *ברית fœdus* , etiam dicatur in scripturis de *pacto Dei* , seu dispositione divina salutem hominum concernente non *testamentaria* , quale fuit cum Adamo Os. loc. cit. de quo suo loco ; *Testamentum* autem de fœdere tantum gratiæ , quod interveniente morte Christi satisfactoria , typice prius sacrificiis præfigurata , confirmatum fuit , prædicetur ; patet , hoc non nisi de Fœdere gratiæ *συναίμιας* enunciari , cum solum dispositionem *testamentariam* , mortem Christi , seu typice ostensam , seu vere præstitam , includentem , involvat ; *Fœderis ברית* , autem notiō nem *Scripturæ usu latius* patere , cum de fœdere legali antiquissimo *Paradisiaco* , uti B. Dannhauv. in Hodos. p. 472. appell-

pellatur, quod *Operum fædus* ab aliis nominatur, etiam dicitur, ubi morti mediatoris nullus concessus fuerat locus, & quod proinde, ceu explicatum, nullam formam testamentariam continuerat, nec sub illa ictum erat. Ita cum vox *Ιαδίκην*, ceu supra jam §. 5. notatum, & ex LXX. Os. 6, 6. constat, de dispositione fœderali, etiam non testamentaria, usurpetur, non redi potest per *Testamentum*, nisi ubi ejusmodi fœderalem conjunctionem notat, quæ simul testamentariam aliquam formam involvit, uti Gal. 3, 15. Uti vero aliud est loqui de animali præcise, aliud loqui de animali rationali, & irrationali: Ita aliud est loqui de *testamento divino* in genere quid sit; aliud loqui de testamento tali, vel tali, *Veteri* scil. vel *Novo*; sensu, & acceptione vocis *Testamenti* speciali, qua scil. notat dispositionem divinam, de religionis legitima dispensatione, cultuque divino, mediis item salutis, & divinis beneficiis, confirmatam sanguine & morte Testatoris. Hujus divinæ dispositionis triplex uti datur modus, ita triplex hinc exoritur Fœdus, vel *Testamentum*: *Abrahamicum*, *Mosaicum*, & *Messianum*.

ARTICUL. II.

De

Confociatione Fœderali inter DEum & homines in genere.

§. I.

Effectus divini in hominem, & sic in universum genus humānum imperiū, uti in nobis est Lex naturæ, à qua sapienter, ordinate, harmonice, & convenienter suæ naturæ, & hominis essentiæ acturus supremus rerum moderator, nos liberos pronunciare nescit; ita divinæ bonitatis, amoris, & gratiæ erga nostrum genus effectus, & argumentum, sunt fœdera & pacta specialia, quæ nobiscum iniit. Non loquimur in præsenti, vel de generali *Confociatione* humani generis sub divino imperio consociati vinculo legis naturalis, scriptæ ēr τὰς οὐρανικὰς ἡγεμονίας, in cordibus nostris, Rom. 2, 15. 20. cuius efficax obliga-

ligatio in conscientia se exerit, Rom. 2, 13. seq. in qua, ceu foro, DEus cum homine agit, & divinum in hominem imperium sentitur, eximie explicatum Roberto Sandersono, Cantabrigiensi Theologo, de Conscient. p. m. 48. de qua etiam aliquid diximus in nostra Sum. Jur. Div. art. I. subs. I. §. II. p. 23. ex instituto vero in singulari Disquis. quadam olim egimus: Vel de Speciali illa, & Theocratica civili confociatione, qua sub Deo Rege, Principis, & imperantibus in civitate summi jura sibi reservante, feliciter Ebræi vixerunt; vivere etiam felicissime potuissent, nisi ex pruritu κακοζήλῳ statum suæ Republicæ imprudenter mutari maluissent, de quo I. Sam. 8, 4. seqq. Hoc enim facto uti desit illorum Respublica esse Theocratia, uti appellata fuit à Josepho I. 2. contra Apion. ita desit & typus esse regni Christi spiritualis, temporibus novi testamenti revelandi, etiam ratione regiminis, explicante B. D. Seb. Schmid. Praef. Comment. in lib. Judic. De qua Theocratica confociatione Dei & hominum, Ebræorum scil. post B. D. Seb. Schmid. in Proleg. Comim. in l. Jud. q. 4. ex instituto egit Joh. Spencerus, Theol. Cantabrig. de Legg. Ebr. Ritual. I. c. p. 174. seqq. Fœderalis vero illa conjunctio, de qua nonnulla ex Scripturis considerare, Deo volente, fert animus, & pacta Dei cum humano genere fœderalia, notant statum quendam gratiosum, & accessorium, priori superadditum, quo illud peculiariter, & singulari quadam ratione, in statu gratiæ apud DEum constituitur. Notat enim Fœdus in præsenti dispositionem, ordinationem, & constitutionem divinam, qua de gratia & benevolentia sua testatur DEus, & ex illa de salute nostra in tempore impertienda disponit, qua ratione eam adipisci debeamus. Ratione confociationis generalis, quæ & universalis, & naturalis dicitur, Rex magnus super omnem terram appellatur Jehova, Psalm. 47, 3. Dominator Altissimus in regnum hominis, ei, cui uult, dans illud, Dan. 4, 22. cuius pro in Vicarii, & Magistratus Reges sunt sub Deo, tanquam summo Imperante, PARES. Cujus etiam Dominium esse Dominium seculi, agnovit à supremo suo Domino in ordinem redactus Nebucadnezar, Dan. 4, 31, 34. Ratione Theocraticæ civilis, quam vigore solennis pacti in Ebræa gente exercebat, audivit Rex universi Israelis, I. Sam. 12, 1. 2. Jes. 44, 6. Ratione vero

ne vero *gratiosæ confœderationis*, & conjunctionis cum hominibus, quos paterno amore complexus, de beneficiis suis, & de ratione illa consequendi certos reddit; & quando cum domo Israel, & cum domo Juda fœdus pangit, dicitur *DEus noster*, Deut. 29, 8. seqq. *DEus Israelis*, Exod. 24, 10. cum quo versu præcedenti 8. *sanguinis fœdus* pepigerat Jehova; *DEus Abrahami*, Exod. 3, 15. juxta formulam fœderis, seu pacti à Deo cum Abrahamo initi, Genes. 17, v. 7. *ut (ego) Jehova) sim tibi (Abraham) in DEum.* Add. Jerem. 31, 33. Psalm. 144, 15. Conf. B. Gerhard. Comm. in Gen. l. c.

§. 2. *Jus Imperii*, & monarchiæ Dei *universalis*, ut & *Dominii* in homines, proxime exoritur ex creationis beneficio, de cuius jure, ejusque juris indole, egimus in nostra Disquis. de Orig. Ver. & Immut Rectit. J. N. art. 3. §. 2. p. 35. seqq. Hoc ut beneficium maneat, nec in maleficium cedat beneficiario innocentι, & citra culpam, quod à benefactore, qui per essentiam est optimus & justissimus, penitus abesse deber, à creatore non adhibebitur, nec adhiberi potest ad committendum aliquid, quod illo, & perfectione ejus naturæ sit indignum. *Absit à te*, inquit Abrahamus stans coram Jehova, Genes. 18, 25. *ut facias juxta verbum hoc ad occidendum justum cum impiο*, *ut sit sicut justus ita impius*. *Absit à te*: *Num (enim) judex universæ terre non fecerit judicium (justum?)* quasi dicat: Repugnat id divino decoro, seu illi, quod DEum decet; de quo prolixius hic agendi foret locus, nisi de eo à nobis jam actum esset in Dissert. Theol. *de eo quod DEum decet, ipsiusque, justitiae, sapientiae, bonitati, æquitati, aliisque attributis convenit*, ex Ebr. 2, 10. Ad Abrahami vero verba quid excipi soleat, examinat & discutit Arminius, Exam. thes. Gomar. de Prædest. ad §. 27. p. m. 122. seq. Recte itaque licet asserat Spencerus de LL. Ebr. Rit. Dissert. de Theocrat. Jud. p. 174. quod Monarchia Dei universalis, seu naturalis, *jure creationis sua Deo conveniat*, non tamen probamus, quod *jure omnipotentiæ sua eidem conveniat*; cum non sit attributum Domini, quod supremum hunc mundi Dominum, vel in cognoscendo, vel in volendo, & decernendo dirigat, sed quo in exequendo utitur. Rectius hinc infert Dannhavv. Hod. Calv. P. I. pag. 200. quod

C

DEus

*D*eus per sapientiam, bonitatem, misericordiam, ac justitiam non potest, id simpliciter non potest, deque hujusmodi potentia vanum est cogitare. Potentia, quanta sit, per se non dat jus ad rem, nec jus agendi, sed juris debiti assertioni & executioni inservit, quæ & ipsa tamen divinis attributis, modum agendi divinum dirigenibus, respondet. Fallitur præterea *Moses Amyrald.* in *Diss. Theol. de Jure Dei in creaturas*, qui origenes ejus investigaturus, non ex creationis beneficio, sed ex divina $\delta\pi\varrho\chi\eta$ jus hoc it derivatum. *Proprie*, inquit, *potestas ex eminentia nascitur*, ut quicunque eminent memorabilem in modum, ille etiam potestatem aliquam, *& imperium obtineat pro magnitudine tñs $\delta\pi\varrho\chi\eta$* : *Nemo etiam potestate polleat, qui non pariter eminent aliquid modo.* Sequitur hanc sententiam *Szydlovius* *Vind.* c. 12. Verum enimvero, sive de eminentia naturæ, sive de eminentia muneris, sive de eminentia virtutis, hoc explicet *Amyraldus*, in civilibus non solum dogma seditionis & turbulentum est, sed nec Deo per se jus in hominem conciliat, ceu quod nullam hominis à Deo dependentiam, sine qua nulla subjectio hominis Deo debita dari potest, infert. Dependentia autem illa, per quam homo ut subditus naturalis, & universum genus, Deo ut Monarchæ universalis subjicitur, & vinculo juris naturalis in officio continetur, creationis beneficium primo omnium involvit. Congruum est eminentiæ aliquid intercedere cum potestate, sed non necessarium. Discussit hæc contra *Amyrald.* *vindex Arminii* ex *Remonstribus*, *Stephanus Curcellens* de *Jur. Dei* advers. *Amyrald.* c. 3. ex nostris *B. D. Dannhauv.* *Hod. Calvin.* P. I. p. 219. seqq. p. 226, 232. seqq. Imperii vero hujus divini in homines universalis quæ jura in particulari sint, prolixius explicare nostrum in præsenti non fert institutum, id quod jam in *Disquis. de Orig. Verit. &c. Jur. Nat.* factum art. 3. §. 9. seqq. Divini vero juris, & Imperii, quæ sint reservata, & illorum ratio, dictum est à nobis in *Summ. Juris Divin.* *Coronid.* p. 820.

§. 3. *Jus Summi Imperii Civilis*, quale fuit in *Theocracia Ebraeorum*, Deus exercuit prævio pacto solenni, quo admittanda demissione se demittens summus & Universalis mortaliuum Rector, illud sibi servavit. De hoc pacto legitur *Exod.*

19, 4-

19, 4. seqq. Deut. 4, 13. c. 29, 1. merenturque legi sequentia capita, quibus formatæ sub Deo rege Reipublicæ historia perspicue, nec absque characteribus civilibus explicatur, *Deo ipso ad clavum in hac Rep. sedente modo peculiari, aliis gentibus, quas tantum providentia sua gubernat, non communi*, ut loquitur *Templerus* Ide. Theol. Leviath. Hobbes. dogm. 31. p. 146. prolixius historiam inaugurationis Jehovæ in Regem Israëlitarum explicante *Spencero* l. i. p. 182. seq. ad quam tamen mox aliquid erit notandum. De fœdere vero vel pacto, quo DEus & Ebræi in unam civitatem & cœtum civilem, exemplo plane singulari, coaluerunt, prolixe agere nolumus. Id dicimus, fuisse illud *civile*, & pro *Civili* esse habendum, uti fœdere, sive pacto civitates constitui, imperantes atque parentes inter se uniri & conjungi, atque unicuique parti, tam superioribus quam inferioribus, sua jura, privilegia atque reservata confirmari, modum denique imperandi & parenti præscribi, moris est. Ab hoc fœdere, de quo Exod. 19, v. 4. seqq. quo in regimen supra se divinum civile consenserunt Israelitæ, & Theocratia in gente hac fuit constituta; in qua, ut *Theodoreetus* loquitur t. 1. opp. quæst. in l. Sam. 14. ὁ δεσπότης Θεὸς, καὶ Θεός, καὶ βασιλέως ἐπλήρες τὴν χρείαν, *Dominus Deus, & Dei & regis implebat munus*, quodque qua tale ad Ebræos tantum, non vero ad Gentiles pertinebat; diversum est illud, de quo Exod. 24, 4. seqq.

§. 4. Pacto solenni enim, de quo Exod. c. 19, 4. seqq. cum hic ordo imperandi & parenti esset constitutus, ut mutua stipulazione & promissione interveniente, Israelitæ Deum Regem super se eligerent, agnoscerentque, legibus etiam forensibus à Deo Rege munita esset nova civitas; mox alio, & accessorio fœdere, eoque non civili, civilis licet pacti etiam vim & effectum in Republica habuerit, sed spirituali, *ad quod Israëlita cum Deo sanciendum per fidem unice & immediate deducti fuerunt*, explicante B. Dorscheo Theol. Zach. P. I. p. 61. §. 62. & quod de testamenti natura etiam participaret, non solum ea quæ priori pacto civili, de quo Exod. 19. conventa erant, denuo sunt confirmata; sed & ut legibus & statutis ante latis, quæ à c. 20. ad cap. usque 24. Moses enarravit, sua confirmaretur dignitas, & obedientia,

eaq; summa, ab Israelitis præstanta, ad quam hoc fœdere testamento obligabantur, fuit cautum Exod. 24, 4. sqq. facta à Deo vici-
sum, sub conditione perfecte præstitæ obedientiæ, promissione non potissimum rerum carnaliū, & temporaliū ad præsentem hanc
vitam solummodo pertinentium; ut Episcopio vilum fuit Dispp.
Part. III. D. 13. pag. 37. sed spiritualium, qualia sunt: Receptio
in numerum filiorum Dei, unio mystica Dei & fidelium, gratia
Dei, & vita æterna. Levit. 26, 11. Confirmata autem fuit hæc con-
federatio, quæ quatenus spiritualia & cœlestia bona offerebat,
etiam ad Gentiles spebat, non Ebræos tantum, ad hos licet
primario respexerit, sanguine quidem pecunio, sed typico. Exod.
24, 8. Præviderat nimirum Deus, fore ut Judæi irritum redderent
hoc pactum Mosaicum, non servata perfecte lege, Rom. 8.
v. 3. Deut. 27, 6. Gal. 3, 10. placuit hinc in eodem involvere fœ-
dus gratiæ, quod cum Adamo & Abrahamo, mediante fœderali
sanguine Messiano, sub ratione effusionis, & expiationis spe-
bato, jam ante, imo jam in Paradiso iustum fuerat, atque san-
guinis pecuniæ effusione mortem & effusionem sanguinis Chri-
sti præfigurare, ut sic & divina justitia per legem manifesta-
retur, & Israelitæ transgressionum suarum & infirmitatis convi-
eti, ni desperare mallent, ad futurum Messiam, ejusque san-
guinis effusionem satisfactoriam, typis, & in specie hoc typo
præfiguratam compellerentur, de quo suo loco prolixius.

§. 5. Non placet itaque, quod Rivetus Comm. in Exod.
c. 24. p. 123. ex moribus, & ritu humano potius, & ex eo, quod
in pactis & fœderibus apud homines fieri solet, quam ex divi-
na institutione, quæ de victimis & sanguinis effusione hæte-
nus exposita sunt, à Mose facta fuisse scripsérunt. Quod in pactis,
inquit, & fœderibus apud homines fieri solet, ut in tabulas re-
ferantur, in usum posteritatis, etiam ad confirmationem præ-
sentium, id etiam Moses necessarium judicavit. Rursus so-
lent etiam fœdera victimis percussis confirmari. Ea formula
& ceremonia, ne deessent, edificavit Moses altare &c. Ea-
dem est sententia de his ceremoniis Joh. Spencer. de Legg.
Ebr. ritual. l. 1. de Theocr. c. 2. p. 184. Sic enim loquitur: Fœdus
& obligatio, quo Deus & Israelitæ sibi devincti sunt, ceremo-
niis in electione principum, & aliis contractibus illo seculo usita-

tis, ratum firmumque factum est. Contra vero certum nobis est, in negotio tanti momenti, quo Deo disponere placuit de cultu divino, mediisque salutis, forma etiam Regiminis Ecclesiæ, atque Politiae, typica item rerum spiritualium præfiguratione, sub forma fœderis testamentarii, nihil Mosen ex suo tantum judicio & beneplacito, Deo non ordinante, vel præcipiente fecisse, cum & hic locum habere possit illud Deut. 4, 1. seq. c. 13. v. 1. sacrificia etiam non nisi juxta præscriptum divini mandati oblata, Deo grata & accepta sint; sicut & de aliis rebus, etiam minutioribus, Deus Mosi significavit, quid fieri vellet. Exod. 25, 1. seqq. 9. seqq. Et quis ejusmodi κακοζηλίαν Mosi tribuerit, quod statuerit, ad imitationem Gentium idololatricarum, ritibus earum adhibitis, voluisse fœdus inter Jehovam & Israelitas percutere? vel credat, illas ceremonias fœdus pangendi placuisse Deo, qui in aliis etiam populum suum à ceteris distingui voluit? Tantum abest, ut ritus gentium ad usus typicos in sua civitate, & Theocratia, adhiberi voluerit. Ab Hugone Grot. in not. ad Genes. 15, 1/. seductus Spencerus, ut probet, *DEum fœdus Mosaicum ritus tunc temporis usurpato, firmari voluisse, excipit equidem, quod olim cum Abraham pactum facturus, ad ritum inter Chaldaeos fœdus inituros usitatum, se conformaverit.* Sed petit principium, & obscurum probat per æque obscurum. Unde enim constat, morem istum inter partes victimæ divisas transeundi Chaldaeis ista tempestate fuisse receptum? Cyrilli sane X. contra Julian. autoritas hic nil probat. Rectius dicitur, ipsum DEum hujus ritus autorem fuisse, Gen. 15. v. 10. & per κακοζηλίαν migrasse ab Ecclesia ad Gentiles. Conf. D. Calov. & B. Gerhard. Coment. ad h. I.

§. 6. Infertur vero ex his, Consociationem Dei & hominum fœderalem, non coincidere cum consociatione Dei & hominum universali, vinculo juris naturalis; nec cum consociatione civili Theocratica, vinculo certi juris civilis à Deo præscripti, quod ratione usus Politici, salvo usu ejusdem in Ecclesia Theologico, & Pædagogia ejusdem ad Messiam, tripartitum fuit in Republica Israelitarum Theocratica; sed notare ejusmodi hominum statum gratiosum, ex

gratia & benevolentia Dei peculiari erga eosdem exortum, dum gratiose disposuit, ordinavit, & constituit, qua ratione incedere debeant, qui ad gratiam suam, amicitiam, pacem, pervenire, & in eadem permanere volunt, vel aliorum divinorum beneficiorum fieri cupiunt participes. Sumitur enim ut supra dictum vox בְּרִית fædus, in ea jam latitudine, in Scripturis fundata, qua constitutionem, ordinationem, & dispositionem gratiæ & benevolentiae divinæ significat. *Spirituale* ergo, non hujus seculi est fædus, vigore cujus de salute generis humani jam in Paradiſo, & post in sequentibus temporibus disposuit hoc ordine, ut primo ejus DEus esset, & bonis spiritualibus sufficientibus illi prospiceret, appendicis autem loco felicitas temporalis, & bona corporalia accederent, secundum illud Christi Matth. 6, 33. ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀντεῖ, καὶ τὰν πάντα προσέδηστα μῆν, querite primo regnum cœlorum, ejusque iustitiam; tum hæc omnia adjicientur vobis.

§. .7 Partes fædus hoc spirituale Contrahentes sunt DEus & homo, et si non eadem, vel æquali se habentes ratione. Nam & partes sunt inæquales, & fæderum omnium non eadem est ratio, sed aliud *mutuum*, aliud *non mutuum*: Biblice etiam de fædere Dei cum homine loquendo, illud non per omnia ita se habet, ac hominum inger se fædus, nec illius regula ex horum jure est petenda. In fædere hoc dando, vel contrahendo, initium fecit DEus, tota Sacrosancta Trinitas, cuius mysterium, diverso licet claritatis gradu à notitia quam nos hodie habemus, ab origine mundi jam, non ante lapsum tantum, de quo nullum dubium, sed & post lapsum Adamo innotuit. Sane si Adamus cognitionem habuit concretam historiæ cum creationis universi, tum hominis in specie, & sic sui ipsius, & quid sit בָּרוּא אֱלֹהִים Gen. 1. v. 1. Item si, quid sit אָז וַיֹּאמֶר DEus dixit, Genes. 1, 3. si quid DEus hominem creatorus dixit, faciamus hominem, אֹזֶן נָשָׁה, Genes. 1. v. 26. intellexit, mysterii Trinitatis eundem notitia non fuisse destinatum certum est. Quis præterea dubitet, quin reprehendens licet, commiserentis tamen, & condolentis Jehovæ verba

ba intellexerint miseri Protoplasti? jamjam ex Paradiso in exiliūm emittendi, cum dixit D^Eus : **הַנּוּ אָדָם הַיְהּ כִּאֵחֶד מִמֶּנּוּ**, ecce homo fuit sicut unus ex nobis, divinis scil. personis, notante B. D. *Sebast. Schmidio*, in vers. h. l. vel tribus *Elohim* explicante *Calov.* Comm. h. l. p. 492. Præterea quis credat, quod Adamus, quando suæ familiae verbum Dei prædicans dixit: **אָמַר אֱלֹהִים dixit D^Eus**, id aliter quam πληνηλικῶς, de Personarum Trinitate in Deo acceperit? Nec ulla ratione admissendum, imaginem Dei sic in protoplastis cœpisse restaurari, ut mysterium Trinitatis ignorarent. Fides certe matris Evæ, cum nato Caino dixit Gen. 4, 1. *posse virum, qui Iehova est*, Messiam, benedictum mulieris semen intelligens, aliud docet, præclare explicatum à B. *Seb. Schmid.* in peculiari Dissert. de Fide matris Evæ; etsi D. *Georgius Calixtus* olim in certamine cum Saxonics Theologis, in primis contra B. D. *Wellerum* in der Widerlegung/ §. XXCVII. parum magnifice statuerit de his locis, quibus nos, hoc non obstante, plus tribuimus. Protevangelium Genes. 3. 15. primos parentes intellexisse, & ex illo fidem in Messiam, & salvificam & justificam concepisse ne^{mo} negaverit: Hoc autem semen mulieris Σεάνθρωπον, adeoque & verum Deum esse futurum, clare insinuat. *Calov.* de Fid. vet. §. 23. Imo non Adami tantum, sed & tam ante, quam post diluvium, hanc fuisse fidelium fidem statuimus, ut in Deum unum in essentia, & in trinis personis subsistentem, & in Filium ejus Σεάνθρωπον, adeoque verum DEum, crederent. Fallitur ergo *Episcopius* Instit. 4. l. 5. c. 4. quod in re satis perspicua, satis sceptice de protevangelio scripsit, quod *quoad prima quindecim plus minusve secula attinet, gratiam abscondere voluit Deus sub promissione generali, & obscura seminis, cuius calcaneum morsurus erat serpens*, Gen. 3, 15. Mox in dubium hoc revocans, an verba hæc, quibus hoc opus theandricum, & sic vere divinum, semen mulieris conteret caput serpentis, veram de Messia promissionem contineant, eadem & indicativum sensum habere posse n^{eg}atur, & ad id indicandum pertinere, de quo Gal. 3, 6. Etiam antediluviano tempore, pro conditione istius tempestatis, verum fuit illud Christi dictum Joh. 17, 3. *Hac est vita aeterna, ut cognoscant Te solum verum D^Eum*, & quod

quod promisisti *SEmen MULIERIS*, futurum Jesum Christum, *Γενέσιον*. Manet itaque, quam necessarium est, ut DEum creatorem nostrum cognoscamus non ut *μονοπότατον*, sed ut trinum in personis, ne cognitio ejus falsa & erronea sit; tam necessarium quoq; fuisse ut Adamus, & reliqui fideles tam ante diluviani quam postdiluviani V. Test. tam gratioſi fœderis autorem benignissimum, non ut *μονοπότατον*, sed ut trinum in personis cognoscerent, & adorarent; nec DEum fictitium, & idolum proprii cerebri apprehenderent, & colerent. Conf. D. *Calov.* in *Epimetr.* contra *Calixt.* in *Syncret.* Cal. p. 357. seqq. & de Fid. Veter. §. 20. ne habeat, unde queratur benignissimum Numen, ob tot tantaque in ingratos effusa beneficia ex Jes. 1, 3. *Novit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, (at) Israel non novit; populus meus non intelligit.* Annuit dictis de fide Adami B. *Epiphanius Panar.* §. 5. t. I. opp. f. m. 6. Adam, inquiens, πρωτόπλαστος πέπλασαι, ἐκ ἐππείτους, ἀλλ' ἀκροβύστης μὲν τῇ σαρκὶ. Οὐκ εἰδωλολάτρης δὲ ἦν, καὶ οὐδεὶ πατέρα Θεὸν, καὶ ψὸν, καὶ ἄγιον πνεῦμα προφήτης γὰρ ἦν, *Adam hominum princeps a Deo conditus non circumcisus, sed præputio præditus fuit. Neque tamen idola propterea coluit, & DEum Patrem cum Filio ac Spiritu S. utpote propheta, cognovit.* Manet illud *August.* l. 5. de C. D. c. 10. *Male vivitur, si de Deo non bene creditur;* quorum neutrum de comuni progenitore, & præceptore cogitare licet: Vel quod male vixerit, vel quod de Deo non re-
cte senserit, qui eundem non suis tantum manibus ex limo terræ formaverat, inspirata eidem anima rationali, sed & in peculiare fœdus receptum in statum gratiæ, quo exciderat, rursus restituerat, & familiariter ut socium & amicum tractaverat. *Prima*, ut bene monet *Hieronymus*, t. II. Opp. in *Epist. ad amicum ægrot.* de Viro Perfect. f. m. 24. C. vel, ut alii volunt, *Tertullianus* loquitur, *est ratio vivendi, ut cui se debeat anima non ignoret, ne alium prater hunc decepta veneretur, ne vita sua ministeria, velut vita autores adoret: ne in tantum elementa miretur, ut non digna judicet, quæ facta credantur, cum ille magis sit admirandus, qui tam miranda produxit &c. O quantum divina hac cogitatio ipsum hominem ad omne probitatis studium accendit!*

§. 8. In

§. 8. In dando, & contrahendo fœdere cum genere humano, DEUM initium fecisse diximus; cui etiam sanctio-
nis fœderalis initium scripturæ tribuunt, quemque & φιλαρ-
θρωπίᾳ sua, & gratia, admirabili Majestatis suæ temperamento,
homines prævenisse docent, fœdus tale nil cogitantibus offe-
rendo. *Erigam fœdus meum tecum*, dicit ad Noachum Genes.
VI, 18. Et ad Abrahamum, cum quis esset gratosissimæ con-
fœderationis, ad quam invitabatur, autor, ei prius significas-
set, *El Schaddai scil. dabo, inquit, fœdus meum, inter me, & in-*
ter te, Gen. 17, 1. sq. Hoc est signum fœderis, quod ego do in-
ter me & inter vos, Gen. IX, 12. Recipit hic aliquid in se DE-
US ad præstandum, idque gratis, ex mera benevolentia & gra-
tia, nihil vicissim sibi restipulatus. Ita similiter Numer. XXV,
13. *Ego do, inquit (Pinchaso) fœdus meum pacis, & erit ei, &*
semini ejus post ipsum, fœdus sacerdotij aeterni; bene observan-
te D. Seb. Schmid. de Circumcis. P. I. p. 47. τὸ dare h. l. infer-
re causam efficientem fœderis unicam, DEUM nimirum. Esse
nimirum fœderis hanc dationem τῷ ξιφῷ aliquam, cuius τάσσων est
autoritatem habens super alterum, ut ὑποτασσόμενος Add. e-
jusd. annot. ad Genes. 17, 2. p. 171. Sic & novi fœderis promis-
sio, de quo Jerem. XXXI, 31. *Ecce dies venientes dictum Je-
hovae: quibus pangam cum domo Israelis, & cum domo Iudea,*
fœdus novum; est mera gratuita, ex gratia DEI, ceu primo fon-
te unice profecta. Quod vero non in isto divino tantum fœde-
re, quod est promissio sine re-promissione, DEus gratia sua præ-
veniendo faciat initium; sed & in fœdere mutuo idem contin-
gat, patet ex sanctione fœderali antiquissimi istius operum
fœderis Paradisiaci non solum, quo sub conditione perseve-
rantiæ in obedientia, à DEO Adamo fuit vita æterna promissa,
Ole. VI, 7. sed & Fœderis Mosaici, Exod. XXIV, 7. quo similiter
ad omnem obedientiam se Ebræorum populus adstrinxit, re-
promittendo post factam hoc nomine à Mose, internuncio,
DEI verbis propositionem. Ultro enim ex mera φιλαρθρωπίᾳ
& gratia, nullo hominum merito, vel accessionis alicujus sibi
futuræ intuitu, & prævisione, motus DEus sic pacisci voluit,
quale quid postulare ab eodem non licuit, *cujus gratia no-
bis sufficere debet, 2. Cor. XII, 9.* Postulavit equidem DEUS

D

ab

ab Abrahamo vitæ integritatem, & pietatem, Gen. XVII, 1. sq. ut requisitum subiecti, cum quo velit fœdus inire, non vero ut conditionem à qua futura, & promissa ex mera gratia fœderis ipsius datio dependeat. Hæc enim sicut à Dei gratia unice dependet, ita non à merito, vel operum conditione, Rom. XI, 6. à qua hæc fœdera, Gen. VI, 18. c. XVII, 1. sq. fuerunt absoluta. Quanquam vero in fœdere Paradisiaco, ante lapsum cum Adamo inito, meritum aliquod obedientiæ locum aliquem habuerit, ipsa tamen fœderalis quoad hoc pactio non nisi mere gratuita, & mere grata fuit, cum antecedenter ad omne pactum, & mercedis promissionem, ista obsequia DEO ab Adamo, & ejus posteris, ex obligatione creaturæ, vi & subjectionis essentialis, debita fuerint.

§. 9. Cæterum non abs re observatur in præsenti, quum de sanctione fœderali in genere agitur, quod fœderale pactum DEUS cum Abrahamo pacturus, dixit: אֱלֹהִים אֶנְיָה quod versio Schmidiana reddit: *Ego DEUS Fulminator;* de quo nomine post *Ludovic. de Dieu,* in Animadvers. in V. T. h. l. p. 31. Hottingerum, Fasc. diss. Theol. diss. IV. §. 12. p. 275, præprimis D. Seb. Schmid. legi meretur de Circum. p. 9. seqq. p. 18. Quare vero DEUS hoc in pactum fœderalis negotio hoc nomine usus fuerit, & in quem finem se *El Schaddai* appellaverit, cum non sine dissensu disquirant Interpretes, tam Christiani quam Judæi, existimamus nos, voluisse DEUM fœderum spiritualium autorem gratosissimum, qui tale fœdus primo proposuit, suam Majestatem, bonitate licet & gratia temperatam, manifestare, cum ut se, suaque fœdera distingueret à fœderibus, quæ Deastrorum gentilium nomine idololatrice ineuntur, tum ut sui, ceu partis principalis contrahentis, consideratione, qui sibi illudi non patitur, cogitarent ad fœdus vocati mortales, qua ratione erga DEUM affecti esse deberent, ad fidem fœderalem, & officia fœderalia eidem omni amore, timore, obsequio, & reverentia præstandom, etiam antecedenter ad omnem restipulationem, imo etiam non facta pacto restipulatione, ideo quia est *El Schaddai*, DEUS, qui est ipse *Fulminator* tonans, diversus à Deastris, & idolis Canaanorum, Sabæorum, & quibus in terra Ur ipse

Abra-

Abrahamus serviverat. Jos. XXIV, 2. 14. sq. Quanquam & Gentiles à suis Diis fœdifragos violati fœderis pœnas manere crediderunt. Sic enim apud *Appianum* in l. de Bell. Punic. f. 33. P. Cornelius Lentulus in Orat. in Senatu habita, cum de Punica perfidia perorasset, addit: Εγώ δὲ αὐτοὶ τὸς Θεοὺς οὐδενας οὐδὲ τὴν Καρχηδόνα πεπιεγκέναι, ἵνα δῶσι ποτὲ δικήν της ἀστεβείας, ego puto ipsos Deos eo redegissem Carthaginem, ut tandem pœnas impietatis luant Carthaginenses, ob violata fœdera. Ipsi Carthaginenses id agnoverunt. Cum enim, memorante *Livio* l. 30. c. 43. in senatu pacem petentes interrogarentur, per quos Deos fœdus ieiuri essent, qui eos, per quos ante ieiunum esset, fellissent? Per eosdem, inquit *Asdrubal*, qui tam infesti sunt fœdera violentibus. Gloriæ itaque divinæ ratio postulat, ut ab omnibus hominibus cognoscatur, viva & efficaci cognitione, non ut μονυπόσαται, sed ut trinus in personis. Conf. *Hülsman*. in Brev. extens. 2. de DEO §. II. supplem.

§. 10. Non minus etiam utiliter cognoscitur doctrina de divinis attributis, uti *Burman*. & *Braunum* constat in sua *Oecon. Fœd.* explicasse eandem. Insinuatur hæc voce *Schaddai*, uti doctrina de DEO, & SS. Trinitate, voce *El*. Attributa DEI alia sunt *absoluta*, ut quod sit *Unus*, Deut. VI, 4. *Simplex*, *Spiritus*. Joh. IV, 24. *perfectus*, I. Tim. VI, 15, 16. &c. alia *respectum* habent ad divinas operationes, & connotant rationem divini decori, quod in iisdem consistit, & à DEO non negligi solet, juxta Ebr. II, 10. Nisi enim DEUM à seipso difformem, & oppositis instructum attributis fingere velimus, certum est, non omnia eundem decere, cœu quæ summam in eo imperfectionem, summae ejus beatitudini repugnantem, essent natura. Sapientissimus, sanctissimus, & justissimus est, imo ipsa sapientia, sanctitas & justitia; eum hinc non decet, nisi quod sapiens, sanctum & justum est. Et hoc decorum DEO per essentiam competit, quicquid hic *Arminiani* in Apol, pro Conf. Rem. t. II. opp. Episc. P. II. f. 132. *Episcop.* ipse Institut. Theol. l. 4. f. 326. & *Socinus* Prælect. c. 6. Cateches. item *Racov. Moscorov.* c. 8. p. m. 180. contra nugentur. Hinc etsi nulla lege ab extra DEUS ita teneatur, ut hoc, non illud illum decere dici debeat, per essentiam tamen bonus, gratus,

justus, rectus & sanctus, scit quoque se nil decere, nisi quod bonum, gratiosum, sanctum, justum & rectum. Non etiam aliud ei divina ratio dicitur, nisi quod tale; & quod huic adversatur, id quoque se non decere scit Deus. Judicaturus etiam idem quid se deceat, *indicat quid deceat suam bonitatem, sapientiam, & justitiam.* Conf. Suarez l. 2. de Legg. c. 2. n. 8. Ex instituto vero, quo pater ratio, & norma divini decori sint *divina Bonitas, Amor, Misericordia, Sanctitas, Justitia, & Sapientia, imo & Veritas, atq; Omnipotentia,* explicavimus olim ex Ebr. 2, 10. in *Dissert. de eo quod DEUM dec. n. 13.* seqq. & in *Disquisit. de Orig. J. N. art. 4. n. 2.* p. 88. seqq. Hanc decori sui ratione in cum etiam in sanctionibus suis fœderibus DEUS observavit, sequitur hinc, quod, cum illud immutabiliter se habet, ex doctrina de fœderibus divinis, ceu DEO indignum expurgandum sit, quicquid cum ratione divini decori, & divinis attributis, in quibus illa continetur, stare nescit, cuius generis multa à Reformatis Supralapsariis excogitantur. Immutabilitati sane divini decori, quam Jacob. c. I, 17. afferuit, penitus repugnat illa *Samuel. Rhætorfort. de div. Provid. c. 28.* disciplina satis impia, & scandalosa, qua *DEUM in bona & malas actiones indifferenter, & principaliter influere crude affirmat, quia respectu DEI nullum detur peccatum, quicquid agit;* quod sit exlex, ut habet emblema *Zwinglianum t. I. f. 364.* de *Provid. c. 5.* improbata à *Joh. Strang. de vol. & act. DEI, 4, 13.* p. 886.

§. II. Cum itaque DEUS sit per essentiam *Bonus; quod vero tale, sit sui communicativum; initio Numen Optimum cum humano genere fœdere, ad divitias gratiæ & bonitatis suæ opulenter nobis exhibendas ex se motum, arctiori quodam nexu illud ad beneficiorum suorum communionem, & participationem perducere, & sibi obligare voluit, quo, ceu vinculo quodam, eos constringeret ad adhærendum sibi eo arctius; & cum sit infinite bonus, ceu interminabilis, ad extra quoque suam bonitatem communicaret, idque cum summa divinarum affectionum inter se harmonia, ceu explicatum; merito hinc notante *Petro Poiret, de quo Gottofred. Arnold. Hæresiol. P. III. c. 16. §. 32.* Oecom. divin, vol. II. l. 6. c. 1. de*

¶ de Provid. ante laps. & improbante in *Malebrancis*, (quorum proin est *Poireto* respondere) quod *vias DEI in servandis hominibus* explicantes, *DEI bonitatem, sapientiam & simplicitatem inter se committant*; *eius charitatem, aut impotentem, aut stultam, seu inconsideratam esse velint*; *verbo, attributa DEI sibi concordare negant.* Licet & ille, ceu *Mysticus* ingenio valens, in explicandis viis divinis, salutem hominis concernentibus, complura subtiliter potius, quam utiliter disquirat. Manent interim fœderalia hæc pacta, sanctiones, & promissiones, bonitatis & inde provenientis gratiæ insigne monumentum, quod, præveniendo etiam, fœdere inito talia postulare voluerit *DEUS*, quæ legis imperio tantum, ex Jure creatoris, atque *DEI*, postulare potuerat; peculiari etiam, & fœderali promissione illa confirmare constituerit, quæ à sola *DEI* bonitate expectare debuisset homo. Ita novum fœdus, de quo *Jerem. XXXI, 31. seqq.* pactum est, quod ex pura puta gratia, mera misericordia impulsus nobiscum iniit. Unde cum *verax DEUS* etiam sit, & ratio divini decori fœderalis hoc etiam requirat, ut secundum immutabilem veracitatem suam, id quod decrevit, constituit, promisit, & ut certo fieret, ordinavit, etiam exequatur; de eo, quod ex gratia à *DEO* fœdus sanciente promittitur, eo minus fœderatus dubitare debet, propter fidelitatem & justitiam ejusdem, quodque se fœdere sancte pollicendo debitorem fecerit fœderato, idque, sic decoro fœderali requirente, *voluntate beneplaciti*, non *signi* tantum, ceu quod isti decoro penitus repugnat; uti in *Reformatorum Scholis* ea explicatur. Divino quippe commiserationis motui naturali, & veracitati *DEI* essentiali non responderet, miserabili homini, Diaboli malitia, culpa licet etiam sua seducto, illudere, *vocando eum ad salutem, & promissis, minis, querelis, precibus, obtestationibus, lacrymis homines sollicitando, quasi salutem eorum cupiat, & à parte sua faciat, quod ad eam procurandam requiritur, cum nihil minus propositum habeat, quam eos salvare, aut gratia ulla necessaria donare;* imo cum propositum habeat, eos aternis ignibus addicere, & in altum quasi tollere, ut tanto gravius puniantur, & in destinatum exitium ruant, & aternos cruciatus, ut *Remonstrantes Apol. c. 17.* loquuntur.

§. 12. Etsi vero ratio divini decori fœderalis, quatenus illud se habet ex parte divinæ *misericordiæ*, eo quo explicavimus modo considerari debet, ejus tamen perfectioni nihil decedit, si erga objectum, quod divino judicio non est miserabile, miserum licet sit, se non extendit, quo loco Diaboli & damnati habendi. Sicut enim inepte divinæ omnipotentia infinitas inde negatur, quando negatur DEus posse facere illa, quæ vere implicant contradictionem; sic inepte infinitas divinæ misericordiæ impugnatur, quando eadem non erga quodvis objectum *miserum* fertur, sed tantum *miserabile*, cuius definitio, quoad condignum, soli divino patet judicio, dari licet possint secundum fideli analogiam rationes de congruo. *Altenstaig* equidem in Lexic. Theol. f. 373. rationem differentiæ inter *miserum* & *miserabile* hanc assignat: *Miser* nimur is dicitur, qui est in *miseria constitutus*; *Miserabilis* vero, qui *miseratione dignus* est. Non rejicimus etiam *Bonaventure* disciplinam, qui 2. sentent. distinet. 41. a. 2. q. 3. Resol. ad *miseri* rationem propriæ requiri ait, ut sciat se pati, & non velit pati: Ast definire, quis *miseratione dignus*, quis *indignus*, ad *Bædæ* divinæ justitiæ, misericordiæ, & sapientiæ pertinet, de quo in actu exercito non nisi ex scripturis constat, Rom. XI, 33. seq. Impie injurius interim in divinam misericordiam manet *Smalzius* contr. Franz. de pœnit. cum peccata, inquit, *habitualia renatorum* non remittuntur ordinarie, & vi fœderis; sed ea tantum, que ex fragilitate & ignorantia proficiuntur: que vero petulant, & data opera committuntur, vel ex deliberata malitia committuntur, nullam habent remissionem.

§. 13. Idem de divina constat *justitia*, quod ad decorum DEI fœderale pertineat, & illud ingrediatur, ceu attributum, quod habet rationem principij sanctionem DEi fœderalem dirigentis, ne quid sanciat, nisi quod justum & rectum, ceu amans justicias, Psal. XI, 7. Cujus ideo sunt judicia recta, quia *justus* est, Psal. CXIX, 137. & proin, uti talis in omnibus viis suis, quæ impervestigabiles sunt, Rom. XI, 33. ita & sanctus in omnibus operibus suis, Psalm. CXLV, 17. ab hominibus, illis præprimis, cum quibus fœdus suum erexit, non nisi quod justum & rectum est exigens. *Justitia* hæc divina, cum

Et

sit attributum DEI naturale, & essentiale, secundum modum nostrum concipiendi, antecedenter se habet ad divinam voluntatem, atque *beneplacitum*; dicatur licet hoc *Rhetorfortis* Apol. pro grat. p. 332. seqq. *semper regula volendi, agendique,* ad quod *ceu fontem altissimum semper recurrendum.* Sic idem excipit p. 345. quidem, *voluntas DEI, inquiens, non simpliciter est regula justitiae, ut contradistinguitur à sapientia, sed quantum à sapiente DEI intellectu determinatur.* Verum hoc non impedit, quo minus, uti secundum essentiale DEI sanctitatem, ita quoque secundum essentiale DEI justitiam, quam essentialis ipsius rectitudo requirit, omni sapientissimus DEI intellectus, divinam in volendo quasi dirigat voluntatem; ita ut attributum, & principium dirigens decreta ejusdem sit cum sanctitas, tum divina justitia. *Rhetorforti* si non sentit, melius certe loquitur, aut loqui videri vult *Burmannus*, quando in *Synopsi Theol. & Oeconom.* fæder. t. I. l. I. c. 24. p. 135. cum inter attributa divinæ voluntatis, quæ *virtutes* vocat, etiam justitiam refert, *quam in affectuum omnium*, & sic ipsius etiam voluntatis *directione* versari n. 6. ait. *proxime autem ex divina sanctitate fluere dicit n. 10.* Notanter dixi, *si non sentit.* Nam quod altera manu largiri velle videri possit, altera rursus eripit, & quoad rem se cum *Rhetorf.* statuere significat, cum l. c. §. 15. *justissima voluntatis divina beneplacitum, sanctitatem ejus esse* affirmat, statim subjiciens hæc verba: *voluntas ejus (DEI) omnis sanctitatis regula est:* Consequenter ipsius quoque justitiae, quam *proxime ex sanctitate divina*, idque, si recte explicetur, *fluere bene* dixerat. n. 10. Videat, quomodo hæc male harmonica consona reddat, ipse *Burmannus*. Instat vero ulterius *Rhetorfort* l. c. p. 332. *questiōnēm esse de justitiae in DEO morali erga creaturas, an ejus prima regula sit DEI beneplacitum?* non an *DEO insit justitia essentialiter, & antecedenter ad actum beneplaciti divini.* *Quis enim diceret DEUM libere decernere, ut ipse sit justus & infinite bonus, quasi esset libere justus & libere bonus?* Verum quod istam justitiam relativam atque moralem attinet, quam p. 336. ita describit, quod *fit constans DEI voluntas, remunerandi vita obediētes, damnandi inobedientes, & hanc DEO naturalem, &*

ean-

candem cum essentia divina esse affirmamus ; & ut illos remunerare, hos vero damnare velit, perfectissimo Numini ex necessitate naturæ competere dicimus. Recte B. D. Scherzerus Coll. Antifoc. disp. 6. p. n. 60. *'Αξιότης illa, inquit, qua improbi digni sunt morte Rom. 1, 32.* non est ex constitutione divina, remittens ad Hoornbeeck, Socin. Conf. t. 2. p. 522. seq. Socinianum rursus est, quando Rhætorfortis ulterius ita pergit : *Si enim DEUS necessitate naturæ tribueret creaturæ, quod suum est, tribueret omnibus aeternum, quod commeriti sunt, existimur, omnes in peccatis relinquere, omnes damnaret ; sic enim & Moscorovij Catech. Racov. de Prophet. J.C. mun. c. 8. q. 20. p. m. 180. seq. infert.* Decebat vero cogitare, non tantum naturaliter justum, sed & naturaliter misericordem DEum esse, ob exactissimam & sufficientissimam infiniti valoris intervenientem Christi satisfactionem, admirabili exorto inter divinam justitiam & misericordiam temperamento, quo quiescente justitia misericordiam consequeretur peccator, satisfactionem fide apprehendens ; damnaretur vero idem à misericordia exclusus, ubi eandem repudiaverit. Actus interim divinæ justitiae externos, & ad extra terminatos, pro hic & nunc liberæ esse voluntatis, non abnuimus ; ast principium liberam DEI voluntatem, ejusque decreta dirigens, dicimus esse naturalem DEI justitiam, eidem essentialem.

§. 14. Ex perverso hoc axiomate, quod *DEI beneplacitum sit prima regula omnis justitiae moralis in DEO erga creature*; quodque, ceu *durum* assertum, ipse Strangius, Glasguensis in Scotia Theologus, de volunt. & act. DEI circ. pec. l. 4. c. 13. p. 885. improbat; complura inferuntur, quæ decoro iuris divini fœderalis, quatenus illud se habet ex parte *justitiae divinae rectorie*, non respondent. Cum enim quod in sanctione DEI fœderali datur justum, vel *æquatorie* se habet, illis latum, præceptum, vel promissum, atque imputatum, quos æqualiter, & ad æqualia Numen optimum vult obligatos, quia æquales sunt, & ut æquales in ejusdem juris & promissi communione spectantur; vel *rectorie*, exercendum vi juris, supremique dominij, & judicij quod illi in homines competit, conjuneti cum jure extremæ appellationis. Nec hoc, nec illud

sic

sic absolute à Deo statui censendum, ut absolutum sit ab omni bonitate, & rectitudine ipsius, vel minima ex parte, sive absolute suo jure velit uti, sive pacto, & fœdere aliquo cum hominibus initio illud temperare. Perverse proin rursus agit *Rhetorfortis*, quando l. c. p. 337. §. 2. ordinem justitiae ex absolute Dei voluntate esse fingit, inferens hinc contra id quod justum est apud Deum æquatorie, justum esse omnes posteros Adami communicare cum reatu & primo Adami peccato, quia ita Deo visum est; & si ex peccatore Adamo nascerentur omnes à peccato immunes, id aequum justum fuisset. Utrumque enim falsum est. Nam non ideo posteri Adami communicant cum reatu, & primo Adami peccato, quia Deo sic placuit, & ex absoluto beneplacito. Summa enim fuisset inæqualitas, à bonitate, rectitudine, & justitia Dei, summaque ejus æquitate plane aliena, si in peccato naturæ, cuius omnes homines æqualiter rei sunt, illos tractasset, ac si Adami lapsus fuisset tantum peccatum personæ. Non itaque justum ideo est, Adami posteros reos esse peccati primi ab Adamo commissi, quia sic Deo visum; sed quia in se id justum fuit antecedenter ad Dei voluntatem, ideo etiam sic Deo visum est. *Justitia*, inquit B. *Dannhavverus Hodos*. p. 218. *unicuique suum tribuit, etiam in respectu ad alterum.* *Etsi pars punita ferat id quod justum est absolute, non tamen fert, quod justum est in respectu ad alterum*, qui, cum ejusdem criminis sit reus, non punitur. *Ita & divina justitia unicuique suum jus admetitur in relatione ad alium, nec inter eos, qui in eadem massa perditionis jacent, alios absolute reprobat, alios eligit.* Non minus injustum fuisset, si erga omnes cum Adamo, & in Adamo lapsos, & ejusdem inobedientiæ simul cum illo reos, Rom. 5, 12. 19. inæqualem se Deus gessisset, si solus Adam pœnæ obnoxius fuisset; non item, si non correi verissime tales extitissent, cum præclare *Augustino* monente l. 14. de Civ. D. c. 20. *in communem perniciem perpetratum sit peccatum.* Falsum enim est, quod pura puta Dei imputatione, ut disputat *Corvinus* contra *Tilen.* & contra *Molin.* confutatus hoc nomine à B. *Hülfemann.* de auxil. Grat. p. 63. 65. h. e. ex sola Dei voluntate, arbitrio atque beneplacito, peccati Adami rei simus. *Causa vero proxima, eodem*

E

Hüf

Hülsemanno explicante l. c. p. 66. cur corrupti nascamur, & cur nos primum peccatum una perpetraverimus, est, quia mente, voluntate, & affectibus in Adamo fuimus. In divinam hanc iustitiam injurius est etiam *Piscator*, cuius doctrinam *divinæ iustitiae*, & sic decoro sanctionis Dei fœderalis repugnare, D. Scherzerus ita notavit Colleg. AnuCalv. p. 322. *Piscator* de Prædest. p. 115. & 115. *DEus*, inquit, *excœcat reprobos*, ut non credant, princeps autem incredulitatis causa est reprobatio; & 92. *Cogita quæso*: Ideo damnantur, inquiunt, quia non credunt &c. At Deus vult ut non credant, & tamen ideo damnat, quia credendo divinam voluntatem fecerunt. Prolixe, & ex iunctu idem ostendit B. D. Dannhavver. Hodom. Calvin. P. I. pag. 329. seqq.

§. 15. Cum vero divina iustitia sit sicut montes Dei, & iudicia Jehovæ abyssus magna, Psalm. 36, 7. & inscrutabilia Rom. 11, 33. hoc quidem sequitur, quod nec in jus, nec ad rationis reddende calculos vocandus sit *DEus*, ut B. Dannhavv. l. c. p. 332. loquitur; ast non hoc, quod non possimus, cum ex verbo Dei, cum ex reliquiis divinæ iustitiæ, in nobis per legem naturæ resplendentis, cognoscere, quæ sit ratio divini decori, seu, ut cum Apostolo Ebr. 2. v. 10. loquamur, quid *DEum* ex ratione iustitiæ deceat, seu eidem conveniens sit, probe interim consciī dicti B. Augustini, t. 3. Opp. quod *humane mentis acies invalida in tam excellenti luce non figatur, nisi per iustitiam fidei vegetetur.* Et hoc velle negare, in religione periculosum esse censet Burmannus, Oecon. Fœder. Dei l.c. p. 136. §. 14. cum Scriptura infinitis, ut loquitur, locis æquitatem Deo tribuat, vel iniquitatem ab eo removeat juxta legem, ac rationes æquitatis naturalis, ac *humane*. Scriptura sacra certe in Decalogo non solum speculum iustitiæ Dei *universalis* nobis exhibet, sed & in Scripturis tam dictis, quam compluribus exemplis, quid justum & rectum sit, & essentiali ipsius iustitiæ tam æquatoriaæ quam rectoriæ respondeat, docet. Erga creaturas etiam, & sic ad extra, omnes actiones suas juxta normam æquitatis & iustitiæ operatur, ad naturale, & sanum, de eo quod justum est hominum judicium provocans, Ezech. 18, 15 & 29. *Audite, agite ô domus Israhel: Num via mea non iusta est? nonne via vestra*

vestrae non justæ sunt? Rursus: Num viæ meæ non justæ fuerint? ô domus Israël! quasi dicat, explicante Theodoreto, t. II. Opp. f. 391. Autà βοῶ τὰ περγυματα, ὅτι αἱ μὲν ἐμαὶ νέοτες ὅρδαι καὶ δι-
καιοῦσι, οὐδὲ ὑμετέρα προάρπεσι παραρομίας μεσῆ, ipsæ res clamant, ju-
dicia mea recta & justa esse; at vestrum institutum improbitatis
plenum. Sane non ad conscientiæ humanæ judicium, ut ipsa se-
cundum rectæ rationis dictamina, insitumq; lumen recti, judica-
re velit, annon juste & recte agat? supremum, justissimumq; Nu-
men provocaret, nisi etiam radii divinæ justitiae in nobis resplen-
descerent, & expressæ forent ad eam quæ in Deo est justitiam scin-
tillulæ istæ justitiae, quæ in nobis adhuc sunt, Rom. I, 32. discrimē
justi & injusti, recti & iniqui, & proin lumen aliquod intellētuī
insinuantes, tenue licet & exiguum id sit; quod modestum proin
hoc nomine judicium, de eo quod Deus agit, à nobis requirit, jux-
ta Es. 45, 15. Rom. II, 33. Passus sane Deus est ad se applicari ab
Abrahamo Genes. 18, 25. illud nobis implantatum juris na-
turalis axioma, quod morti tradere justum cum injusto, ita ut
justo sit sicut injusto, ceu reo ejusdem culpæ cum illo, uti à nobis
abesse debet, ita quoque à Deo abesse debeat. Sic enim Abra-
hamus ad DEum: Absit tibi, ut facias tale quippiam. Annuit
Paulus 2. Thess. 2, 6. Rom. I, 32. c. 2, 6. justum esse pronuncians
apud Deum, ἀναποδεύοντοις θλίψεσι θλίψιν, retribuere afflentib⁹
Thessalonicenses afflictionem, illis autem qui affliguntur recrea-
tionem. Unde David Psal. II, §. Jehova, inquit, justum pro-
bat: & impium amantem violentiam odie anima ejus: pluet
super impios ignem & sulphur (Gen. 19, 24.) & ventus procella-
rum portio calicis eorum. Atque sic justitiam Dei agnoscí posse
censemus, cum ex scripturis, tum à posteriori, ex ejus imagine
imitatrice, quæ est justitia humana, quæ constat ex reliquiis di-
vinæ imaginis, qua referebat in homine integro, & exprime-
bat divinam justitiam, nobis connatis. Consentient hæc cum
illis, quæ alibi in Disquis. de Orig. Ver. & Immutab. J. N. p.
94. seqq. scripsimus. Quibus addimus egregium B. Augusti-
ni locum ex I. de Spir. & lit. c. 28. non usque adeo in anima hu-
mana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nul-
la in ea velut lineamenta extrema remanserint, ut merito dici
possit, impios etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis,
vel sapere.

§. 16. Ex hoc, quod DEus Numen est harmonicum, necessario in eo datur *temperamentum justitiae & misericordiae*, ita ut hæc per illam, & illa per hanc temperetur, quo illa non immisericorditer puniat, nec hæc injuste delicta remittat; sed illa semper quando puniendum hanc, hæc in condonando illam vicissim semper respiciat. Unde cum hujus sit parcere, condonare, & peccata remittere, semper id faceret, nisi ob summam attributorum in Deo harmoniam, ad divinam respiiceret justitiam, cuius est punire: Illius autem cum sit punire, semper etiam id faceret, nisi ad divinam misericordia respiceret. Fit itaque hinc, ut circa idem objectum, ob diversos respectus & causas jam miserabile & misericordia, jam damnabile & damnatione & pœna dignum, sine ulla in Deo disformitate & discordia, aut contrarietate, hæc se exerant attributa, licet eorum effectus externi sint contrarii, & liberæ voluntatis. Punit enim & miseretur, ubi, & quando vult, ceu eximie contra *Socinum* in *Prælect.* c. 16. & de *Serv.* P. I. c. 1. & 2. hoc disputatur ab *Hornejo*, Disp. Theol. P. I. d. 3. l. 3. §. 101. sq. p. 346. sq. & D. Scherzer Coll. Antifoc. Disp. 6. p. 61. sq. Quo autem diversa hæc in Deo attributa, Misericordia scil. & Justitia, circa unum idemque objectum, hominem scil. harmonice agant, &, cum, ut dictum, unum alterum respiciat, nec misericordia ab omni justitiæ moderamine, nec hæc ab omni temperamento misericordia absoluta sit, unaquæq; quod suum est agere possit, divina sapientia sic id ordinat. Hæc enim statum objecti externi congruenter naturali & imutabili Dei misericordia, & justitiae, horumq; attributorū exercitio ad extra definit: Unde cum quælibet in illo objecto hoc invenit, quod sit positū in tali statu, quo circa illud quod suum est agere sciāt, contingit hinc, ut amice, & admirabili temperamento id peragant. Ita homini lapsi, judicio divino sapientissimo miserabili, Misericordia divina vult gratiam exhibere, & peccatum condonare: Divina autem Justitia fertur in eundem ut damnabilem, & per se damnandum. Cum vero hæc Justitia non sit absoluta à Misericordia, ad cuius respicit moderamen; nec etiam Misericordia sit absoluta à temperamento Justitiae divinæ, ad quam & illa respicit; nisi essentialiter à se ipso disformem, & sibi ipsi effe-

essentialiter contrarium Deum statuere velimus; divina sapientia talem objecti hujus, hominis peccatoris, statum constituit, ut circa illum & justitia, & misericordia, quod se decebat, & decuit, harmonici agere potuerint. Ex se nimis cum Deo satisfacere nequiverit miser, alienam satisfactionem, quam pro propria offerret, ei procuravit Numen placabile per Christum, in quem & culpa & pœna à nobis fuit translata, hac conditione testamentaria, ut fide eundem cum merito & satisfactione complectemur. Pro diverso itaque objecti hujus respectu, & statu, & misericordia & justitia punitiva circa hominem versatur, prout nimis vel in Christo, vel extra Christum, eum Deus invenit. Ibi summa misericordia condonando, & parcendo; hic quod suum est puniendo facit justitia. Eximie etiam B. D. Scherzerus Colleg. AntiSoc. Disp. 6. p. 62. *Justitia, inquit, & misericordia in justificatione quilibet agit, quod suum est. Illa enim satisfactoris meritum, hec peccatorum miseriā respicit. Unde gratis propter Christum salvamur. GRATIS misericordia; PROPTER CHRISTUM justitia est.* De Divino hoc temperamento iuris divini per misericordiam ejusdem, vid. etiam Dannhavver. Hodos. P. 533. & Hodom. Calvin. P. I. 314. sqq. 319. sqq.

§. 17. Cæterum quod *Divinam benevolentiam* attinet, quæ secundum rationem divini decori hæc tenus explicati, in omni fœderali inter Deus & homines sanctione, ad procurandum horum bonum ex divina intentione tendit, pro prima causa hæc haberi debet omnium eorum, quæ tam bona temporalia hujus vitæ, quam negotium salutis, & consecutio-
nis æternæ vitæ, concernunt, & divinitus promissa sunt. Exit eadem in actus efficacissimæ dilectionis Dei erga mortales, qua serio erga homines, & illorum bonum fertur. Nec inane hæc votum est, vel nuda aliqua velleitas, quæ cum Scripturis S. cum universæ historiæ fœderali Dei & hominum repugnat, ipsi denique etiam decoro divino. *Æqualiter hinc, ut bene explicat Dn. D. Fechtius Syllog. Select. Controv. Disp. 18.*
§. 3. *omnium salutem vult Deus eousque, ut neminem destituat mediis sufficientibus ad illam perveniendi; quicquid sit de hoc, quod ex libertimo, & imperscrutabili arbitrio, atque ex-*

tra ordinem, DEus huic plura salutis præsidia tribuit, quam illi, Rom. ii, 13. Multa enim in administratione mediorum salutis captui humano invia manere, non negatur. Vid. D. Hülsemann. de Auxil. Grat. c. i. quo agitur de executione universalis benevolentiae divinæ erga salutem omnium, & singulorum mortalium: Sect. 20. p. 156. & alii ex nostratis.

§. 18. Illuserunt huic benevolentiae Moses Amyraldus in tract. Gallic. de Prædest. & Testardus in Irenic. cum, quæ verba sunt Amyraldi, dicitur, desiderium quod fuit in Deo liberandi homines ex miseria universali, per interventionem redemptoris, processisse ex ea misericordia, qua affectus fuit erga eos, tanquam creaturas suas, quæ in ruinam illam inciderunt, cum sint ex aequo ejus creature; sic etiam redemtionem quam DEus ipsis procuravit, DEBVISSE AEQVALEM esse, & UNIVERSALEM, dummodo ex aequo omnes dispositi sunt, ad eam recipiendam: Et quando, quod Testardi est commentum §. 97. l. c. Christum morte sua, quam omnibus communem esse is concedit, ex ipsius Dei intentione acquisivisse omnibus jus ad vitam æternam SVB CONDITIONE FIDEI, & pereundi necessitatem sustulisse, quidem afferit; simul tamen additur §. 243. DEum non exercere efficaciam in iis qui actu non credunt; nec edocet esse à Patre gratia illa, qua efficaciter datur fides. Redit ergo culpa, quod non omnes credant, nec credere possint, ad Deum, qui non satis efficaciter gratiam suam, quo credere potuerint, & possint necessariam, in illis exeruit, sed secundum beneplacitum; & benevolentiam erga genus humanum universalis verbis potius præse tulit, inefficaci quadam & inani velletate, quam reipsa præsttit. Nam, qui rursus Amyraldi flosculi sunt Conc. V. pag. 228. jacentes relinquit in sua condennatione, nec eis manum porrigit, quæ sola homines convertit; vid. Riveti Synops. de Nat. grat. §. 12. sq. 40. 45. Manet sane inanis jactantia benevolentia, si quis talem præ se ferens, cum possit, in miseria constituto serio & satis efficaciter succurrere nolit. Frustra jactasset EbedMelechus suam erga Jeremiam benevolentiam in foveam dejectum, si, quod potuit facere, atque fecit, quo extraheretur, facere noluisset, Jerem. 38, 7. sqq. Illusorie sane agit illa pacifcentium pars, quæ in san-

sancione fœderali, erga alteram contrahentium partem, non majori fertur sinceritate, quam Amyraldistæ, seu illi ex Reformatis, qui Hypothetici dicuntur, Deo erga universum genus humanum tribuunt, fingentes, eum remissionem peccatorum offerre, & declarare, se summo gaudio affici in natura, si modo per incredulitatem hanc gratiam non rejiciamus, sed credamus, et si efficaciter fidem in illis operari nolit. Unde etiam Synodus Nationalis Ecclesiarum Reformatarum Galliæ, regis indultu coacta Alenconu 1637. Testardum & Amyraldum abstinere jussit ab hac, & similibus formulis; terminis item decreti conditionalis, & ejus loco potius loqui de voluntate, signi scil. hancque usurpare voce.

§. 19. Altera Pars, cum qua scil. Deus fœdus init, est **Homo**. Possemus jam, si sub schemate, vel *Oeconomia fœderis* aliquis, Christianam Theologiam pertractare animus nobis foret, hominem fœderali sancione cum Deo conjungendum considerantes, præeunte *Meisnero*, universam *Anthropologiam sacram*, & *status naturæ humanae*, cum articulis cum fidei, tum pietatis, eo pertinentibus explicare, sed id non fert nostrum institutum. Coit is in fœdus cum Deo, & quoad *animam*, & quoad *corpus*, 1. Cor. 6, 19. lq. 1. Thess. 5, 13. quibus tanquam partibus essentialibus constat. Falluntur enim, qui ex 1. Thess. 5, 23. assertere non dubitant, tres esse hominis partes constitutivas in esse substantiali, *Spiritum, animam, & corpus*; cum de constitutione hominis in esse spirituali rectius l. c. agi dicitur, quam præstat *Spiritus Sanctus* cum donis sanctificantibus, quorum numero etiam gratia regeneratrix, sanctificatrix, renovatrix continetur. Sic explicat etiam *Irenæus* l. 5. c. 9. Huic subscribunt *Chrysostomus*, *Theodoreetus*, *Theophylactus*, qui *Spiritum* interpretantur de dono, quod per baptismum regenerati acceperunt, quod est ipsum *χειρος ουτου* *Spiritus Sancti*, non exclusa ejus persona, *regenerans, sanctificans, & ad vitam novam instruens, intellectum scil. sapientia, voluntatem spontanea obedientia, atque fiducia filiali; appetitum pulcherrima omnium affectuum, & cupiditatum, cum recta ratione harmonia, summique boni opes*, ut loquitur B. D. *Dorschæns Pentad. Auctar. Diss. 4. §. 8. p. 627.* Hoc vero hominem pium non in esse naturali & humanitatis, sed *Spirituali & Christianitatis*, ut idem loquitur, consti-

tue-

tuere palam est. Saniora hæc sunt illis, quæ de tribus hisce hominis partibus finguntur à Christianis Platonicis, hoc est Fanaticis, v. c. Weigelianis, Suencofeldistis, Paracelsistis, Böhmiis, Rosæcrucianis, aliis. Veterum Pythagoreorum, Philolai potissimum, apud Clementem Alexandrin. Stromat. l. 3. f. 433. hæc fuit opinio, quod ὡς διά τινας τημεῖας ἀνυχα τῷ σώματι συνέξεται, καὶ κατάπερ ἐν σώματι τέτοιῳ, τέταπτοι, ad lucenda supplicia anima conjuncta sit corpori, & in eo tanquam in aliquo monumento sit. Mirum vero est, fuisse nostro tempore, qui etiam controversiam moverunt, *an corpus sit pars hominis?* non observantes corpus pendere ab anima in esse, fieri, & operari; nec minus quoad certas operationes animam à corpore dependere: hincque sumam inter animam & corpus συντάσθαι, Gen. 2, 7. extortam. Hos tamen serio sic disputasse non censeo. Dissentientium rationes, & objectiones, discussit B. Dannhavv. Hodos. p. 22.

§. 20. Homo, qui ex anima, quæ hodie non creatur, sed generatione à parentibus traducitur, & corpore, ceu compositum naturale constat, coëuntibus his ejus partibus in totum completum, & unum per se tale, intuitu utriusque partis fœdus à Deo accipit, & fœdere cum Deo consociatur spirituali, ceu ratione utriusque partis etiam benevolentia, gratia, & beneficiorum divinorum atque spiritualium indigus, atque capax, I. Cor. 6, 15. 17. 20. Rom 6, 23. c. 12, I. I. Cor. 15, 44. sqq. Primos homines non fuisse ἀνίχνωται, & stirpium instar ex terra ortos, uti olim Gentiles crediderunt, Diodor. Sic. I, 7. hodieq; adhuc delirant Sinenses; nec etiam fuisse, quos Peyerius excogitavit, Syst. Theol. l. 3. c. 1. sq. Praadamitas, prolixius ostendi non meretur. Non fuit etiam primus homo, in quo producendo, ad totam speciem respiciens optimus Creator, non absque deliberatione quadam, de qua B. Dorsch. Pentad. Auctar. Diff. 4. §. 6. p. 625. versatus est, *Androgynus*, uti cum aliis Judæorum magistris adhuc ineptire non dubitavit R. Menasse Ben Israel. in Conciliat. pag. 14. fingens, dnos primos homines non bicorpores, sed concorpores fuisse, discidisseque Deum illud biforme corpus, & alterum dividisse ab altero, ut corpus illud, quod ante humeris erat agglutinatum, deinceps in Adami conspectu esset: sed ut sexu, & corpore distinctos creavit Deus masculum & fœminam.

— (40.) —

Coll. chim. A. 139, 34